
שיחה עולמית

מיטב הנכתב באנגלית | דוד מ' וינברג

FIRST THINGS

שורשיו הדתיים של השסע הפוליטי

בגיליון מאי של כתב העת הנוצרי למדיניות ציבורית First Things טווה ד"ר מייקל דוראן סיפור סבוך ומורכב. לדבריו, בענייני מדיניות חוץ, הוויכוח הציבורי בארה"ב נחצה לא על פי הקווים המפלגתיים או האידיאולוגיים המסורתיים, אלא בין שני מחנות נסתרים: שני מחנות אמוניים, תיאולוגיים, שניהם פרוטסטנטיים. מן העבר האחד פונדמנטליסטים ומן העבר השני מודרניסטים.

דוראן, איש מכון הדסון שאף מרבה ללמד בסמינרים של קרן תקווה, אומר שהשסע בין שתי אסכולות אלו עמוק; ששורשיו בפרשנויות שונות למקרא שניתנו במאה ה-19; שהוא מוסיף ומחולל היום התנגשויות טקטוניות בעולם מדיניות החוץ האמריקני; ושהדבר מתבטא יותר מכול בשני תחומים: היחס למוסדות רב-לאומיים והיחס לישראל ולפלסטינים.

ראשון המדינאים במסורת הפונדמנטליסטית הוא לדבריו אנדרו ג'קסון, נשיאה השביעי של ארה"ב, שהאמין שהאמריקנים הם עם נבחר בארץ מובטחת – עם שאלוהים בחר לשליחות אל המין האנושי כולו. הוא נתן את אמונו בחוכמתו של האדם הפשוט, וביכר אותה על פני שלטונם של המומחים. "הנהייה הג'קסונית, על שורשיה שבתפיסת השליחות האלוהית של אמריקה, נותנת השראה ללאומיות. היא אף מניחה כי ההגנה על החירות האמריקנית בנשק היא היבט מצער אך בלתי-נמנע של מצבו של האדם".

מן העבר השני של השסע הטקטוני מצויה "הנהייה הפרוגרסיבית", שהתיאולוגיה שלה נוטה אל ההומניזם המוסרי ואל המעש הקולקטיבי לביעור הסבל האנושי. "הפרוגרסיביזם מדגיש את האחוה האנושית האוניברסלית ומאמין שבכוחם של בני האדם להגיע אליה. משום כך, הנהייה הפרוגרסיבית נוטה להדגיש יותר את עשיית-השלום ופחות את ההגנה-העצמית הדרוכה".

דוד מ' וינברג הוא סגן הנשיא של מכון ירושלים למחקרים אסטרטגיים, ובעל טור מדיני-ביטחוני בעיתונים ג'רוזלם פוסט וישראל היום.

ממסד מדיניות החוץ של ארה"ב – מחלקת המדינה ולא רק היא – נשלט כיום לדבריו בידי פרוגרסיבים בעלי השקפת עולם של שליחות קוסמופוליטית. הרב-לאומיות היא בעיניהם ערך בפני עצמו. הנהייה הג'קסונית רואה בה רק כלי להשגת יעדים הנגזרים מהאינטרס הלאומי.

"אין זה הבדל זניח. אם תצרפו יחדיו את שלושת רכיביה של השקפת העולם הפרוגרסיבית – העדפת הרב-לאומיות, נטייה לחיפוש פתרונות שיטתיים לבעיות האדם, ושאיפה לשלום ואחוה עולמיים – תקבלו תשוקה לקשור את ארה"ב עם ארגונים בינלאומיים מהסוג שמסורת ג'קסון חושדת בהם עמוקות".

ההתנגשות בין שני הזרמים אלימה אף יותר בתחום השני: ביחס לציונות. דוראן מראה כי המילניאניזם (משיחיות-סוף-האלף) האנגלו-אמריקני של סוף המאה ה-19 (שהתגלגל לפונדמנטליזם הפרוטסטנטי של תחילת המאה העשרים) היה ציוני. זאת, עוד לפני תקומתה של תנועה ציונית יהודית מאורגנת. הוא הבין את הציונות ואת שליחותה של אמריקה כחלקים בלתי נפרדים מתוכנית אלוהית אחת.

"לא כן המודרניסטים הפרוטסטנטים, ובייחוד הקוסמופוליטים בקרבם. היבט מרכזי בחזונום הגלובלי היה ועודנו איבה כלפי הציונות. עוד באמצע המאה ה-19 טרחו מיסיונרים במזרח התיכון לטפח ידידות עם מוסלמים ערבים. תמיכתה של ארה"ב בציונות גרמה לערבים רבים לראות את האמריקנים שבקרבם נציגי מעצמה עוינת. לכן ראו המיסיונרים בציונות אחראית לנזק למפעל המיסיונרי ולאנטרס הלאומי – בעיניהם, שתי מחויבויות הכרוכות זו בזו".

"שסע מופלא", מכנה דוראן את הפער בין הזרמים. "הם חלוקים בהבנת טבע האדם (אבוד או בר-תיקון, סטטי או גמיש), המוסר (מוחלט או יחסי), היחסים בין היחיד לחברה (דרישה לאחריות אישית או דרישה לפתרונות קיבוציים ושיטתיים), תפקידו של השלטון (הבטחת חירות הפרט או הבטחת השוויון), משימתה של ארה"ב בעולם (מגדלור של חופש, או פורצת דרך לעידן חדש של שלום ואחוה), ומשמעות ההיסטוריה (עשויה דפוסים קבועים עד אחרית הימים, או מובילה בהכרח אל שיפור האדם)".

כל אלה, הוא אומר, החלו כמחלוקות דתיות. אבל גם בשעה שאלוהים מתפוגג מהשיח הציבורי בארה"ב, אומר דוראן, המחלוקות נשארות. "אולי הן נשארות דווקא בשל נסיגתו של אלוהים מהשיח. בעולם החילוני אין סמכות מוסרית שבכוחה להכריע עם מי הצדק. נשארו לנו רק המומחים".

פוקויאמה מפחד מטראמפ

הפופוליזם של טראמפ יכול בקלות להאריך ימים יותר מכפי שנהוג לחשוב – כותב פרנסיס פוקויאמה בגיליון פברואר של 'אמריקן אינטרסט' (שהוא עומד בראש מועצת המערכת שלו).

פוקויאמה עשה לו שם (ושמצה) ב-1989, כאשר טען כי עם נפילת הגוש הקומוניסטי וניצחון הדמוקרטיה הליברלית המערבית הגיע "קץ ההיסטוריה". עתה הוא מזהיר כי צורות חדשות של לאומנות פופוליסטית מאיימות על הסדר העולמי הליברלי "העומד בתשתית השלום והשגשוג בעולם מאז 1945". דמוקרטיות מבוססות, ובתוכן אולי גם ארה"ב, נכנעות לכוחות פוליטיים לא ליברליים המונעים בדחפים פופולריים.

לפופוליזם הגדרות רבות והיבטים רבים. את פוקויאמה מדאיג בעיקר פולחן האישיות שמנהיגים פופוליסטים יוצרים סביבם; אותה הילה של סמכות כריזמטית המתקיימת בלי תלות במוסדות כגון מפלגות. "הדמוקרטיה הליברלית המודרנית", הוא מסביר, "בנויות סביב מוסדות מפזרי-כוח כמו בתי משפט, פדרליזם, רשויות מחוקקות ותקשורת חופשית, המשמשים בלמים לרשות המבצעת. כל המוסדות הללו הם מכשולים פוטנציאליים בפני יכולתו של המנהיג הפופוליסט להשיג את יעדיו, ועל כן הם נעשים מטרות לתקיפה ישירה מצידו. וכך, אופיו הפרסונלי של הפופוליזם מאיים על המוסדות הליברליים".

הנשיא טראמפ, הוא ממשיך, לא צידד אף פעם במפורש בלאומנות הלבנה, "אך שמח לקבלת תמיכה מאנשיה, ויצא מגדרו כדי שלא להוקיע את הניאו-נאצים והגזענים הגלויים במצעדם בשרלוטסוויל. יש לו יחסים בעייתיים מאוד עם האפרו-אמריקנים, ההיספנים ושאר מיעוטים. כוכבי ספורט ובימה שחורים הם לא-פעם מושא לציוציו בטוויטר. בהופעותיו בקרב ליבת התומכים שלו הוא נהג ככריזמטור קלאסי: כאשר קיבל את מועמדות המפלגה הרפובליקנית לנשיאות אמר "רק אני מבין את הבעיות שלכם" ו"רק אני יודע איך לטפל בהן".

פוקויאמה תוהה מדוע דווקא עכשיו, במחצית השנייה של העשור השני של המאה, אנו חוזים בעליית הלאומנות הפופוליסטית. הגורמים הכלכליים והפוליטיים כבר נידונו לעיפה; פוקויאמה מתעניין בגורמים התרבותיים להלך הרוח הזה, כלומר בענייני זהות. "במובנים רבים, שאלתו של זהות – שפה, אתניות, דת ומסורת היסטורית – החליפו את המעמד הכלכלי כמאפיין המגדיר בפוליטיקה העכשווית. הדבר יכול להסביר את שקיעתן של מפלגות השמאל-מרכז והימין-מרכז המסורתיות באירופה. הן מפנות את מקומן בהדרגה למפלגות ותנועות חדשות הבנויות סביב סוגיות של זהות".

מהי הסבירות שהמפלגות הלאומניות הפופוליסטיות אכן תערענה את הסדר העולמי הליברלי? פוקויאמה סבור שהדבר תלוי במידה רבה במה שיקרה בארה"ב. "למעצמה

האמריקנית הייתה חשיבות קריטית בכינון עמודי התווך הכלכליים והפוליטיים של הסדר הליברלי, ואם ארה"ב תיסוג מתפקיד מנהיגותי זה, המוטטלת תנוע במהירות לעבר הלאומנים".

כרגע, הוא אומר, טראמפ נראה נשיא חלש ולא אפקטיבי. אבל אם הוא יצליח להזניק את הכלכלה האמריקנית, וירשום הצלחות בתחומי החוץ (כגון אילוף צפון קוריאה), נשיאותו עשויה להימשך עד 2024. אם כך יקרה, מזהיר פוקויאמה, תהיה שחיקה רבה ברשויות האיזונים והבלמים באמריקה. אבל כאן כדאי אולי לזכור מה עלה בגורל נבואותיו של פוקויאמה מ-1989.

מעניין לראות שיאשה מונק מאוניברסיטת הרווארד פרסם ספר חדש המצטרף לדאגתו של פוקויאמה ומציע דרכים "להציל את הדמוקרטיה הליברלית". הוא טוען שהפוליטיקאים מהזרם המרכזי צריכים לשוב ולבנות את יסודותיה המוסריים של הדמוקרטיה. מונק מודאג במיוחד ממשיכתם של הצעירים, ילידי שנת 2000 והסביבה, אל הפופוליזם. "הם לא חוו את המלחמה הקרה, ואולי אינם מכירים שום אדם שלחם בפשיזם. בשבילם השאלה אם חשוב לחיות בדמוקרטיה היא שאלה מופשטת".

מונק קורא לקמפיין חדש של חינוך אזרחי שיעמוד "הן על העוללות הממשיים של הדמוקרטיה הליברלית, הן על הישגיה הגדולים, וישאף ליצור תלמידים הנחושים לתקן את הראשונים ולהגן על האחרונים. כל מי שמבקש לתרום להחייאת הדמוקרטיה צריך לעזור תחילה לבנות אותה מחדש על בסיס רעיוני איתן יותר".

מול מעצמות פורעות סדר

פרופ' מייקל מנדלבאום מאוניברסיטת ג'ונס הופקינס הוא מזקני השבט של חוקרי היחסים הבינלאומיים מהזרם השמרני בארה"ב. במאמר ב"אמריקן אינטרסט" הוא כותב כי ארצו צריכה להכריע הכרעה אסטרטגית בשאלה אם להקדיש את המשאבים וליטול את הסיכונים הדרושים להתמודדות עם רוסיה, סין ואיראן. הבחירה תעצב לא רק את מדיניות החוץ האמריקנית בדור הבא, אלא גם את עתיד העולם.

"לכול ברור שאנו חיים בתקופה של הסלמת העימותים הגלובליים", הוא אומר. "שלוש מעצמות שאפתניות – רוסיה באירופה, סין במזרח אסיה ואיראן במזרח התיכון – פועלות לשינוי הנוף הבינלאומי באזורים הנזכרים, במטרה להרחיב את השפעתן ולהחליש את ארה"ב ובעלות בריתה. אלא שלמרות כל הסימנים המוחשיים להתערעות היציבות בעולם, מדינות המערב ובתוכן ארצות הברית מגלות איטיות רבה בהפנמת ההתרחשויות". בכך, הוא אומר, הן תורמות שלא במתכוון להידרדרות

שיוזמות המעצמות ה"רוויזיוניסטיות" כלשונו.

הוא מסביר כי התרחבותה של ברית נאט"ו עוררה את הממסד הרוסי נגד המערב ושכנעה את דעת הקהל ברוסיה שפניה של ארה"ב לבידודה של ארצם, להחלשתה, ואפילו, כיעד סופי, להחרבתה. ולדימיר פוטין ניצל הלך רוח זה כדי לגייס תמיכה בתוקפנותו כלפי אוקראינה, כמו גם לחיזוק אחיזתו הפוליטית ברוסיה. כך בא הקץ על השלום באירופה.

גם במזרח התיכון, המערב התמקד בטעות במילוי תפקיד "מייצב" לנוכח האביב הערבי הידוע לשמצה – "אלא שלארה"ב אין לא הכישורים, לא הרצון, לא המשאבים ולא הסבלנות לעשות זאת. היא לא הבינה שלא זה הוא האינטרס העליון שלה באזור; האינטרס העליון שלה הוא בלימת המרוץ האיראני להגמוניה אזורית".

לארה"ב, הוא ממשיך וכותב, "יש סיבות טובות להתנגד לא רק לאיראן במזרח התיכון אלא גם לרוסיה באירופה ולסין במזרח אסיה. ככל שהללו תתקדמנה, כוחה והשפעתה של ארה"ב ייסוגו, ואיתם ייסוגו גם הערכים שארה"ב מגינה עליהם: דמוקרטיה, סחר חופשי ועצמאות לאומית".

הצרה היא שאין לארה"ב קואליציות של ממש. "החברות הלא-אמריקניות בנאט"ו הן ברובן משגשגות מבחינה כלכלית אך חסרות שיניים מבחינה צבאית. רוב השותפות הפוטנציאליות של ארה"ב באירופה ובמזרח אסיה עושות עסקים עם המעצמה הרוויזיוניסטית וחשדניות כלפי כל מדיניות שעלולה להפריע למסחר הזה. האירופים רוצים להמשיך לקנות אנרגיה מרוסיה, והמזרח אסייתים – לסחור עם סין".

האם במצב עניינים זה תפגין ארה"ב מנהיגות? מנדלבאום מסופק. "רוסיה, סין ואיראן אולי מאיימות על אינטרסים ועל ערכים של ארה"ב, אך דומה שאף לא אחת מהן מועמדת לתקוף את ארה"ב עצמה. הדבר מחליש את התמריץ לדעת הקהל לתמוך בהתנגדות תקיפה למדינות אלו; תמריץ שהוא חלש ממילא בשל הסלידה ממעורבות צבאית בחו"ל, שנוצרה בעקבות האכזבות באפגניסטן ובעיראק.

"נוסף על כך, מדיניות חוץ פעילה מצריכה מנהיגות נשיאותית, דבר שעד כה אין סימנים רבים לקיומו. ברק אובמה, בזמנו, העדיף להתעלם מהתמורה באופיים של היחסים הבינלאומיים ולא לעצב מדיניות חוץ חדשה כמענה לתמורה זו. הרטוריקה של דונלד טראמפ מלמדת שהוא מבין שהעולם הוא מקום מסוכן, אך כנראה אינו מכיר בתרומתה של רוסיה לסכנה זו; ובמזרח הוא מזהה כאיום לא את תביעותיה של סין לריבונות ברוב המערב האוקיינוס השקט, בניגוד לחוץ הבינלאומי, אלא במדיניות הכלכלית המרקנטליסטית שלה".

כל אלה מותירים את מנדלבאום פסימי מאוד.

גייטס בגן הגנטיקה

ביל גייטס, מייסד מיקרוסופט וכיום מראשי קרן הצדקה הפרטית הגדולה בעולם, פרסם בגיליון אפריל של Foreign Affairs שיר-הלל לטכנולוגיות לעריכת גנים, ובראשן CRISPR. הוא מאמין שכבר בעוד עשור יעזרו טכנולוגיות אלו לאנושות למגר כמה מבעיות הבריאות וההתפתחות הקשות והעיקשות ביותר.

"הטכנולוגיה מקלה מאוד על המדענים לגלות דרכי אבחון משופרות, טיפולים וכלים אחרים למלחמה במחלות שעדיין הורגות ומגבילות מיליוני אנשים בכל שנה, ובמיוחד עניים. היא גם מאיצה את המחקר שיוכל לעזור לשים קץ לעוני הקיצוני, על ידי כך שיאפשר למיליוני איכרים בעולם המתפתח לגדל יבולים ומקנה שיהיו פוריים יותר, מזינים יותר וחזקים יותר".

טכנולוגיית CRISPR (Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats; חזרות פלינדרומיות קצרות מקובצות במרווחים סדורים) היא מכשיר פשוט אך רב-עוצמה לעריכת גנומים. היא מאפשרת למדענים לשנות בקלות רצפי דנ"א ותפקודים של גנים. יישומיה הפוטנציאליים רבים מאוד – ביניהם תיקון פגמים גנטיים, טיפול במחלות, מניעת מגפות ושיפור יבולים. אלא שעם התקווה באות גם סוגיות אתיות מדאיגות. גייטס פוטר אותן בקלות יחסית ומתמקד בפוטנציאל. לדבריו "יש לעודד מדענים הכפופים לכללי בטיחות ואתיקה למצות את יתרונותיהם של כלים מבטיחים כ-CRISPR".

גייטס מציין שלמרות ההתקדמות הגדולה בעידן המודרני, בעולם כולו יש הרבה סבל ואי-שוויון מיותרים. "עד סוף השנה הזו ימותו חמישה מיליוני ילדים בני פחתו מחמש, בעיקר בארצות עניות ומגורמים שאפשר למנוע. מאות מיליוני ילדים אחרים ימשיכו לסבול ללא צורך ממחלות ומתזונה לקויה אשר עלולות לגרום להם נזקים גופניים ושכליים לכל החיים. ועל פי הערכות הבנק העולמי, עוד 750 מיליון איש, רובם בני משפחות חקלאיות מאפריקה שמדרום לסהרה ומדרום אסיה, עדיין יחיו בעוני קיצוני".

הוא מספר באריכות כיצד מתחילה עריכת הגנים כבר עכשיו להזין את העולם, בין היתר באמצעות גידול עופות ופרות פוריים יותר באפריקה; לשפר את פוריות היבולים באפריקה שמדרום לסהרה; וליצור יבולים שופעים יותר ועמידים יותר בעולם כולו – כגון פטריות עם חיי מדף ארוכים יותר, תפוחי אדמה דלי אקרילאמיד (חומר בעל פוטנציאל מסרטן), פולי סויה ששמנם בריא יותר, ואורז שגידולו מצריך פחות מים.

קרן ביל ואמנדה גייטס תומכת זה כעשור במחקר על שימושי עריכת גנים בחקלאות, וגייטס טוען ששינויים אלה בגנומים של צמחים ואפילו של בעלי חיים אינם חדשים. "האדם עושה זאת מזה אלפי שנים באמצעות הכלאות ברניות. מדענים החלו ליצור

צירופים חדשים של מקטעי דנ"א עוד בשנות השבעים המוקדמות. ובזמננו, ההנדסה הגנטית נמצאת בשימוש רחב בחקלאות וברפואה – ובתחום זה האחרון היא משמשת בין היתר לייצור המוני של אינסולין אנושי, הורמונים, חיסונים ותרופות רבות".

גייטס מודה שעריכת גנים מעלה שאלות לגיטימיות ומעוררת דאגות מובנות בדבר סכנות ושימושים-לרעה, בייחוד בכל האמור בבעלי חיים ובבני אדם. לכן הוא קורא לשמירה כלל-עולמית על תקנים של יעילות, בטיחות ביולוגית, ביודאטיקה והשתתפות ציבורית – תקנים שמקדמים ארגון הבריאות העולמי והאקדמיה הלאומית האמריקנית למדעים (ואשר פותחו במימון קרן גייטס).

הוא מציע גם שבקבלת ההחלטות לגבי קידום המחקרים ויישומם ישותפו אוניברסיטאות ומוסדות אחרים באזורים שיושפעו מהמחקר, כגון אזורים הנגועים במחלות רלבנטיות.

שכחתם את הילדים

פרופ' ג'ק ורטהיימר, מהסמינר התיאולוגי היהודי (של התנועה הקונסרבטיבית) בניו-יורק, הוא היסטוריון הידוע בהליכתו נגד הזרם. זה שנים שהוא מבקר מדיניות של הממסד היהודי שלדעתו רק מחלישות את הקהילה היהודית-אמריקנית ומדלדלות אותה (כגון את הניסיון לקרב לקהילות את הנשואים נישואי תערובת). במחקר חדש (בחסות קרן אבי-יחי) שפרסם באביב הוא מערער על פרה-קדושה נוספת: תוכניות ה"קרוב" ליהודים צעירים, בני עשרים פלוס ושלושים פלוס, הלא הם "דור המילניום". הוא מפקפק ביכולתן של תוכניות אלו להניע את הצעירים, שזהותם היהודית רדודה, לחיות חיים יהודיים פעילים או להעמיק את הידע היהודי שלהם.

"נהרות דיו נשפכו בניסיונות להבין מדוע יהודים בני דור המילניום נוטים להיות פחות משויכים למוסדות יהודיים, פחות שומרי מצוות ופחות קרובים למדינת ישראל מכפי שהיו בני דורות קודמים כשהיו בגילם", הוא כותב. "ההסברים מתמקדים בחוויות ההיסטוריות הייחודיות של הדור הזה, או בשינוי החד שיצרו הטכנולוגיות החדשות בשוק העבודה, ... או ברקע התרבותי העכשווי המדגיש את האינדיבידואליזם ומזלזל בכל מה שמזכיר השתייכות שבטית".

במענה לכך, הוא ממשיך, מנסים ארגונים יהודיים גדולים להשקיע ביוזמות שמטרתן להדליק את מה שכוונה פעם "הניצוץ היהודי" או "הנקודה היהודית". הידועה והשפתנית שבהן היא "תגלית". מאז השקתה ב-1999 היא הביאה יותר מ-600 אלף צעירים יהודים מרחבי העולם לטיולים בני עשרה ימים בישראל, בעלות המתקרבת למיליארד דולר.

ורטהיימר מתאר שורה של ארגונים שקיבלו מימון עצום – והחזרו של ההשקעה,

בעיניו, היה מצָעָר. ביניהם למשל 'מוישה האוס' – רשת המארגנת שלל פעילויות, מסעודות ליל שבת ומסיבות פורים עד פעילויות של אקטיביזם חברתי וחוגי לימוד; ו-OneTable, הפועלת למשוך צעירים יהודים לסעודות ליל שבת שמארגנים בני גילם בחללים לא צפויים כגון מועדונים, ברים, אולמות תרבות, לופטים, חנויות ספרים ובתי.

"אלא שהמאמצים עתירי הממון הללו", הוא ממשיך, "צריכים למצוא דרך להניע את המשתתפים לעלות מדרגה, מאירועי היהדות-לייט האלה לדברים עשירי תוכן יותר, שלא לומר תובעניים יותר – מלאכה עדינה ולא קלה. זיקה אפיזודית כגון זו המוצעת באירועים החברתיים-בעיקרם הללו, אין די בה ללמד אנשים איך לחיות כיהודים לאורך זמן, קל וחומר שאינה מתכונן לבניית מחויבות לקהילה יהודית. לשם כך צריך לגדול כיהודים, ללמוד יהדות ברצינות, להתחבר לעושר ולמורכבות של התרבות היהודית, ולהתמודד עם הזהות היהודית בדרך משמעותית".

ועל כן הוא שואל – למה נזכרים בגיל כה מאוחר? למה לא מנחילים את הזהות היהודית לאורך הילדות והנעורים? "אם כך ייעשה, הם לא יודקו לתוכניות חברתיות לריפוי החינוך הרדוד שרובם קיבלו בבתי הספר היהודיים ובחינוך היהודי הבלתי פורמלי".

אמנם יש בארה"ב נדבנים מקומיים התומכים בחינוך היהודי, וגם כמה ארגונים יהודיים כלל-ארציים, אבל הכסף הגדול זורם בעיקר לפעילויות לדור המילניום. ראשי הקרנות הסתלקו ברובם מההשקעות במה שנקרא "היברו סקול", שהם הדרך להגיע לנתח הגדול ביותר מהילדים היהודים, משום שהתחום מבוזר מאוד. בתי הספר ממוקמים בבתי-כנסת של זרמים שונים, וחסרים להם מפעילים כלל-ארציים.

אבל דווקא משום כך, אומר ורטהיימר, יכולה להיות השפעה מרחיקת לכת לתרומות גדולות של נדבנים בזירה הזו. נוסף על בתי הספר היהודיים, בתי ספר של ימי א' וגם בתי ספר של כל יום, ישנן תוכניות לילדים ונוער שמעטים מדי המשתתפים בהן, כגון מחנות קיץ קצרים העשירים בתוכן יהודי רציני. "האם לא יהיה זה נכון להשקיע בחינוך היהודי שלהם עכשיו, וכך להפחית את הצורך בהצתת הניצוץ היהודי הכבוי שלהם כשהם על סף היציאה לחיים?"

